

Дубровинський Г. Р. кандидат психологічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<http://orcid.org/0000-0001-6621-4229>

Ділай А. Ю. старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу проблем масових комунікацій
науково-дослідного управління військово-гуманітарних
досліджень науково-дослідного центру Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0002-8255-4941>

МОТИВАЦІЙНІ УСТАНОВКИ ЯК ПРЕДИКТОРИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВІЙСЬКОВОГО ПСИХОЛОГА

Розглянуто важливість розвитку емоційного інтелекту (ЕІ) майбутніх військових психологів в системі підготовки фахівців у закладах вищої освіти. В процесі дослідження було визначено наскільки мотиваційні установки, як незалежні змінні, є впливовими для формування ЕІ військового психолога. При формуванні моделі із зазначеними перемінними, вони виявилися статистично не значимі. В той же час стає зрозумілим, що розвиток ЕІ майбутніх військових психологів треба зосереджувати на вдосконаленні їх професійної компетентності в процесі навчання.

Ключові слова: емоційний інтелект; мотивація; установки; змінні; компетенції.

Вступ. Сучасні виклики, які існують перед Україною та її Збройними силами, пов'язані з проведенням гібридної війни з 2014 року та прямої військової агресії 24 лютого 2022 року з боку росії. Відповідно добір на військові спеціальності відбувається в складних економічних, соціальних, ідеологічних умовах. Відбувається трансформація всієї системи виховання народу на принципах вільної, незалежної, орієнтованої на демократичні основи діяльності Держави. Вступна компанія для навчання у військових закладах вищої освіти дає можливість сформуванню відповідних установок громадянам з можливістю реалізувати себе під час війни, вибрати ту спеціальність яка відповідає їхнім установкам.

Мета статті полягає у визначенні впливу мотиваційних установок на розвиток ЕІ майбутніх військових психологів, виявленні шляхів набуття професійних компетентностей ними для формування лідерських якостей в системі професійної підготовки на основі відпрацьованих стандартів держав – учасниць НАТО.

Теоретичне підґрунтя. Ми розуміємо мотиваційну установку, як те, що закріплюється під час задоволення мотиву (потреби). Це певна форма поведінки, яка сформована заздалегідь та є готовою до використання у момент появи потреби чи аналогічної ситуації.

Мотивом називається будь-яке психічне переживання, яке стимулює людину до дії або затримує її, сприяє чи перешкоджає її здійсненню. [2]

Мотивацією пояснюється вибір між різними можливими діями. Щоби дослідити мотивацію – це означає зрозуміти, як людина уявляє і розуміє навколишній світ і своє місце в ньому. Які її потреби, мета, ціннісні орієнтації, особливості сприйняття, мислення, емоційні переживання тощо.

У психології мотивацію розуміють як чинник формування особистості. Мотив тлумачиться як спонукання до діяльності, пов'язаної із задоволенням потреби. Відповідно виділяють мотивацію, що зумовлена зовнішніми чинниками (ситуаціями, обставинами тощо), та мотивацію, що зумовлена внутрішніми чинниками, тобто особистісними особливостями, інтересами, установками, прагненнями, бажаннями тощо.

Проблема мотивації до професійної діяльності у представників різних екстремальних професій, зокрема військовослужбовців, вивчалася у низці наукових праць вітчизняних дослідників (В. Алещенка, О. Ковальчука, О. Колесніченко, В. Осьодла, Є. Потапчука, І. Приходька, О. Сафіна, В. Стасюка, А. Сірого, О. Тімченка, Ю. Широбокова, Н. Юр'єва, В. Ягупова та ін.).

Питання психології

Так, за думкою Сірого А. внутрішня мотивація до військової служби більше у військовослужбовців за контрактом, ніж у військовослужбовців строкової служби, проведені ним дослідження показують, що внутрішня мотивація переважає у 60,3% військовослужбовців за контрактом в порівнянні з 32,4% військовослужбовців строкової служби. Військовослужбовців за контрактом з перевагою внутрішньої мотивації (60,3%) набагато більше, ніж із зовнішньою (39,7%).[5]

Систематизуючи результати аналізу досвіду провідних країн світу українські вчені І.Приходько, О.Колесниченко засвідчили, що мотивація кандидатів на військову службу та мотивація діючих військовослужбовців має деякі особливості, але вона ґрунтується на взаємозв'язку між інституціональної та прагматичної мотивації, в деяких випадках вона формується на засадах ідеологічних концепцій, прийнятих у цих країнах. [4]

Згідно з дослідженнями, проведеними І. Валор-Сегура та інш. з іспанськими

військовими курсантами, одним із потенційних механізмів, за допомогою якого ЕІ військових курсантів може допомогти пояснити задоволеність роботою, є використання та розвиток ефективної комунікації з командною роботою. Дослідження показало, що курсанти з високим рівнем ЕІ повідомляли про більш ефективну комунікацію для командної роботи, що, у свою чергу, було пов'язано з більш високим рівнем задоволеності роботою. Вважається, що такі військові демонструють не тільки вищі навички міжособистісного спілкування, але й більший рівень ефективної комунікації для командної роботи. [6]

На основі аналізу різних підходів до розуміння природи, сутності та структури професійної компетентності, військовий науковець Мась Н.М. [3], представила власну теоретичну структуру професійної компетентності майбутніх військових психологів (табл.1).

Таблиця 1

Структура професійної компетентності майбутніх військових психологів

Основні компоненти професійної компетентності майбутніх військових психологів	Зміст професійної компетентності майбутніх військових психологів
Мотиваційна компетентність	1.Мотиваційно-ціннісне відношення до професійної діяльності. 2.Гуманістична спрямованість. 3.Інтерес до способів і результатів діяльності. 4.Суб'єктивна задоволеність працею. 5.Мотивація досягнення.
Когнітивна компетентність	1.Військово-професійні знання. 2.Професійне мислення: -здатність виявляти та ставити проблему; -здатність аналізувати проблемну ситуацію; -здатність до пошуку відповідних шляхів та інструментарію вирішення проблемних ситуацій; -осмислення та оцінювання результатів праці. 3.Спеціальні професійні уміння, навички.
Етично-професійна компетентність	1.Високий рівень відповідальності за результати та наслідки діяльності. 2.Дотримання конфіденційності. 3.Дотримання принципу «Не нашкодь». 4.Використання науково-обґрунтованого професійного інструментарію. 5.Комплексний підхід до вирішення професійних завдань. 6.Безоціночне ставлення (автентичність, конгруентність).
Особистісно-регуляційна компетентність	1.Наявність професійно-важливих якостей військового психолога: інтелектуальність, емпатійність, сенситивність, креативність, професійна інтуїція, здатність до рефлексії, комунікативні уміння і навички, емоційна стійкість та ін.

Питання психології

З огляду на це, можна зробити висновок, що будь-яка професійна діяльність передбачає наявність у фахівця певного рівня розвитку професійно важливих якостей, в основі яких лежить відповідний набір індивідуально-особистісних властивостей людини.

Таким чином, ми визначили важливість розвитку емоційного інтелекту для навичок ефективної комунікації, також представлено структуру професійних компетентностей майбутніх військових психологів. Визначено, що мотивація у різних категоріях військовослужбовців більш внутрішня, а зовнішня базується на прагматичних засадах ідеологічної концепції країни.

Наскільки є залежність мотиваційних установок майбутніх військових психологів від розвитку емоційного інтелекту нам треба буде визначити у нашому дослідженні.

Методи дослідження. Для досягнення дослідницьких цілей та завдань нами були використані наступні **методи та методики**: Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері» (О. Потьомкіна), тест емоційного інтелекту EQ Н. Холла; методи математичної обробки даних (описові статистики, кореляційний аналіз, множинний регресійний аналіз). Обробку даних здійснено за допомогою програми IBM SPSS Statistics 25.

Професія військового психолога орієнтована на формування таких соціально-психологічних установок, які визначають певну готовність до своєї професійної діяльності. В умовах війни з російською федерацією, майбутньому фахівцю важливо розуміти свою готовність виконувати свої обов'язки, орієнтуючись на свої вже сформовані риси.

У дослідженні прийняли участь 30 курсантів випускного курсу Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка за фахом «військовий психолог». На час вступу даних курсантів в Україну вже була війна, саме тому було цікаве проведення цього дослідження.

За основу ми використали «методику діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері» яка була розроблена О. Потьомкіною. Дана методика являє собою опитувальник з 80 питань з однаковими варіантами відповідей “так” і “Ні” на кожний. Для визначення рівня своєю емоційною сферою під час прийняття рішень ми використали тест емоційного інтелекту EQ Н. Холла. [1]

Результати і обговорення. Використовуючи описові статистики ми отримали наступні результати:

Таблиця 1

Рівень соціально-психологічних установок особистості (Тест Потьомкіної)

	N	Мінімум	Максимум	Серед.	Стандартне відхилення
Процес	30	2,00	8,00	5,5667	1,61210
Результат	30	2,00	10,00	6,2000	2,09103
Альтруїзм	30	,00	9,00	4,8667	2,41737
Егоїзм	30	1,00	10,00	4,7667	2,34423
Праця	30	2,00	9,00	5,1667	1,83985
Гроші	30	,00	10,00	3,9333	2,04995
Свобода	30	4,00	9,00	7,2000	1,54026
Влада	30	1,00	9,00	3,6667	2,07337

Питання психології

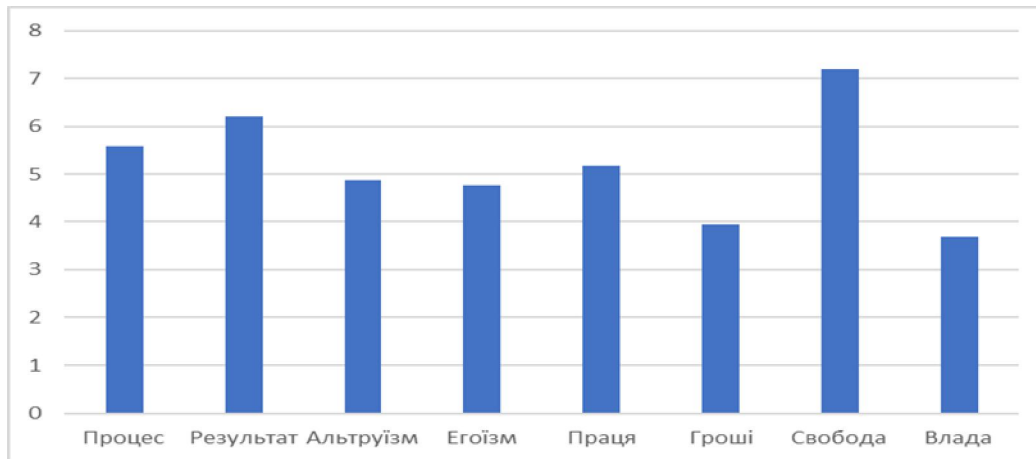

Рис.1 Середньостатистичні показники рівня соціально-психологічних установок особистості (Тест Потьомкіної)

Таким чином, орієнтуючись тільки на показники 30 досліджуваних майбутніх військових психологів, не маючи претензії на загальні висновки, а тільки на ті результати що дослідили, ми показуємо, що курсанти найбільше орієнтовані на свободу. Для них – це головна цінність. При такій орієнтації, особистість не терпить жодних обмежень і готова йти на жертви заради відстоювання своєї незалежності.

На другому місці орієнтація на результат. Людина прагне досягати результату в своїй діяльності всупереч всьому – метушні, перешкодам, невдачам. Вона може входити в число найбільш надійних працівників. При роботі з клієнтом такий психолог завжди буде орієнтований на результат діяльності, тобто на допомогу клієнтові.

Найменші ж показники за шкалою орієнтації на владу. Великі значення за цією шкалою означає, що людина хоче відчувати контроль над іншими людьми і на багато готова заради цього. Тобто, офіцер-психолог у своїй роботі з клієнтом не буде займати позицію “начальник-підлеглий”, а

притримуватиметься позиції “рівний рівному”.

Ми використали Тест на дослідження емоційного інтелекту (EQ) Ніколаса Холла. Методика призначена для виявлення здатності особистості розуміти стосунки, що репрезентуються в емоціях, і керувати своєю емоційною сферою піл час прийняття рішень.

Вона складається з 30 тверджень і містить п’ять шкал: емоційна обізнаність, управління своїми емоціями (емоційна відхідливість, емоційна неригідність), самомотивація (довільне управління своїми емоціями), емпатія, розпізнавання емоцій інших людей (уміння впливати на емоційний стан інших).

При застосуванні описової статистики середніх даних показників за методикою Холла ми отримали результати, які зазначені у Табл.2

Оброблення та інтерпретація результатів відбувається шляхом підрахування балів за кожною шкалою, відповідно Табл.3 [1]

Таблиця 2

Статистика середніх даних показників за методикою Н.Холла

	N	Мінімум	Максимум	Середнє	Стандартне відхилення
Емоційний інтелект	30	-2,00	18,00	11,8667	5,45030
Управління власними емоціями	30	-12,00	17,00	5,2333	7,50486
Самомотивація	30	-9,00	18,00	8,8333	6,28673
Емпатія	30	-2,00	18,00	10,0333	5,03425
Розуміння емоцій інших людей	30	-5,00	18,00	8,5000	5,00861
N валідних (за списком)	30				

Питання психології

Таблиця 3
Оброблення та інтерпретація результатів
за методикою Н.Холла

Сума балів	Рівень EI
14 і більше	Високий
8-13	Середній
7 і менше	Низький

Таким чином, ми розуміємо, що за шкалами тесту найбільше виділяється показник – *емпатія*, який із показників середнього рівня (самотивація, розуміння емоцій інших), є найвпливовішим. Для випускного курсу військових психологів досягнення такого рівня емпатії у

порівнянні з іншими показниками свідчить про хороший рівень набуття практичних навичок, які будуть необхідні у подальшій практичній роботі.

Для наступного етапу нашого дослідження ми вирішили оперувати найбільш впливовими показниками соціально-психологічних установок за методикою Потьомкіної таких, як орієнтація на *процес, результат, праця і свобода*, які будуть виступати як предиктори, та *емпатія* як залежна змінна. Створили таблицю кореляції зазначених даних (Табл.4)

Таблиця 4

Кореляційні зв'язки між показниками соціально-психологічних установок та емпатією курсантів випускного курсу за спеціальністю «військовий психолог»

		Емпатія	Емоційний інтелект	Процес	Результат	Праця	Свобода
Емпатія	Кореляція Пірсона	1	,539**	,193	-,099	,286	,128
	Знач. (двостороння)		,002	,307	,603	,125	,500
	N	30	30	30	30	30	30
Емоційний інтелект	Кореляція Пірсона	,539**	1	-,007	,120	,233	,139
	Знач. (двостороння)	,002		,972	,526	,216	,464
	N	30	30	30	30	30	30
Процес	Кореляція Пірсона	,193	-,007	1	-,270	,479**	-,103
	Знач. (двостороння)	,307	,972		,149	,007	,589
	N	30	30	30	30	30	30
Результат	Кореляція Пірсона	-,099	,120	-,270	1	,125	,565**
	Знач. (двостороння)	,603	,526	,149		,509	,001
	N	30	30	30	30	30	30
Праця	Кореляція Пірсона	,286	,233	,479**	,125	1	,219
	Знач. (двостороння)	,125	,216	,007	,509		,245
	N	30	30	30	30	30	30
Свобода	Кореляція Пірсона	,128	,139	-,103	,565**	,219	1
	Знач. (двостороння)	,500	,464	,589	,001	,245	
	N	30	30	30	30	30	30

** . Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння).

На основі отриманих даних ми дійшли до висновку, що значимої кореляції між показниками предиктора та емпатії немає. Це свідчить про те, що розвиток EI відбувався у відповідності до програми лідерської, командної роботи по вдосконаленню навичок комунікації між різними категоріями військовослужбовців.

Значима кореляція між незалежних змінних предиктора, орієнтованих на свободу, результат і працю свідчить про формування цих мотиваційних установок,

необхідних майбутнім військовим психологам у сформованій структурі професійних компетентностей.

У подальшому ми використали множинний регресійний аналіз, який дає змогу нам встановити, які з незалежних змінних суттєві для передбачення мінливості значення залежної змінної.

Вибудовуючи діаграму розсіювання між показниками емпатії та праці (Мал.1), ми отримали розсіяну форму зв'язку, що означає мінімальний зв'язок між змінними.

Питання психології

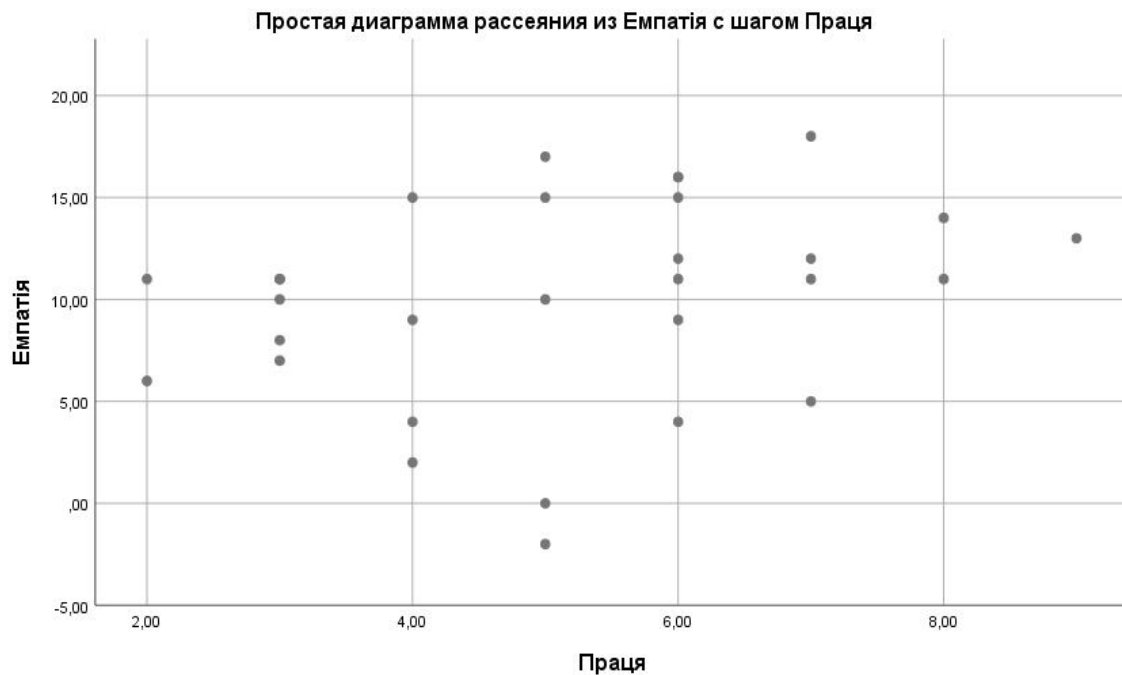

Рис.1 Проста діаграма розсіювання Емпатії із шагом Праця

Також, використовуючи регресивний аналіз та сформувавши сводку для моделі із зазначеними перемінними (Табл.5) дійшли

до висновку, що предиктори всього на 13% змінюють залежну перемінну ЕІ і є статистично не значимі.

Таблиця 5

Сводка для моделі із визначеними перемінними

Модель	R	R-квадрат	Скоректований R-квадрат	Стандартна помилка оцінки	Коефіцієнт Дарбін-Уотсон
1	,361a	,130	-,009	5,05705	1,035
a. Предиктори: (константа), Процес, Свобода, Праця, Результат					
b. Залежна перемінна: Емпатія					

Отримані результати не співпадають з метою нашого дослідження, де ми припустили можливість впливу мотиваційних установок на розвиток емоційного інтелекту майбутніх військових психологів. Треба визначити, що контрольний зріз результатів за даними методиками, не може слугувати загальним висновкам, а тільки спонукає для подальшого вивчення і аналізу даної проблеми за допомогою лонгітюдного методу.

Висновки. Тема розвитку ЕІ у військовослужбовців досить чутлива. Є розуміння того, що процес його розвитку необхідний. Актуальним стає підготовка фахівців, які будуть втілювати в системі психологічної підготовки набуття різними

категоріями військовослужбовців навичок, необхідних для формування ЕІ.

Саме розвиваючи багаторівневі компетенції, вагома частина яких є складовою частиною емоційного інтелекту, дає можливість формувати майбутнього офіцера психолога сучасних Збройних Сил України, включаючи ті виклики, які несе за собою участь у війні з росією та віру у Перемогу.

У той же час ми констатуємо, предиктори всього на 13% змінюють залежну перемінну ЕІ і є статистично не значимі, це дозволяє нам можливість припустити на зміни у подальшому при проведенні лонгітюдних досліджень, або зроблені контрольних зрізів у військових психологів, які мають вже практику та бойовий досвід у військах.

Питання психології

Список використаних джерел

1. Емоційний інтелект. Упорядн. А.Козлова. Київ: «Вид.група «Шкільний світ». 2018. С.70-75 (Бібліотека «Шкільного світу»)
2. Кубицький С.О., Дубровинський Г.Р., Зонь В.В., Черняк А.І., Безбах В.Г. Основи загальної та військової психології і педагогіки: навчальний посібник / С.О. К Кубицький, Г.Р. Дубровинський, В.В. Зонь, А.І. Черняк, В.Г. Безбах. – К., 2010. – 400с.
3. Мась Н. Структура професійної компетентності майбутніх військових психологів. *Збірник наукових праць КНУ імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. Київ, 2015. № 1(32). С.21-27
4. Приходько І., Колесниченко О., Мацегора Я. Мотивація військовослужбовців до діяльності в екстремальних умовах; систематизація досліджень. *Науковий журнал «проблеми екстремальної та кризової психології»*. 2021. №2(2). С.69-86
5. Сірий С. В. Мотивація військово-професійної діяльності військовослужбовців за контрактом, її психологічна структура та методика дослідження *Збірник наукових праць КНУ імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. Київ, 2015. № 2(33). С.39
6. Inmaculada Valor-Segura, Ginés Navarro-Carrillo. Predicting Job Satisfaction in Military Organizations: Unpacking the Relationship Between Emotional Intelligence, Teamwork Communication, and Job Attitudes in Spanish Military Cadets. *Front. Psychol., Sec. Organizational Psychology*. 2020. Vol.11 <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00875/ful>

References

1. A.Kozlova, (2018) *Emotsiyni intelekt*, Kyiv: Vyd.hrupa «Shkilnyi svit». [in Ukrainian].
2. Kubytskyi S.O., Dubrovynskyi H.R., Zon V.V., Cherniak A.I., Bezbakh V.H. (2010) Kyiv [in Ukrainian].
3. Mas N. (2015) *Struktura profesiinoi kompetentnosti maibutnikh viiskovykh psykholohiv*. *Zbirnyk naukovykh prats KNU imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky*. (1(32), 21-27. [in Ukrainian].
4. Prykhodko I., Kolesnychenko O., Matshehora Ya. (2021) *Motyvatsiia viiskovosluzhbovtiv do diialnosti v ekstremalnykh umovakh; systematyzatsiia doslidzhen*. *Naukovyi zhurnal «problemy ekstremalnoi ta kryzovoi psykholohii»*. (2(2), 69-86. [in Ukrainian].
5. Siryi S. V. *Motyvatsiia viiskovo-profesiinoi diialnosti viiskovosluzhbovtiv za kontraktom, yii psykholohichna struktura ta metodyka doslidzhennia*. *Zbirnyk naukovykh prats KNU imeni Tarasa Shevchenka. Viiskovo-spetsialni nauky*. (2(33), 39. [in Ukrainian].
6. Inmaculada Valor-Segura, Ginés Navarro-Carrillo. Predicting Job Satisfaction in Military Organizations: Unpacking the Relationship Between Emotional Intelligence, Teamwork Communication, and Job Attitudes in Spanish Military Cadets. *Front. Psychol., Sec. Organizational Psychology*. 2020. Vol.11 <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00875/ful>

Summary

Dubrovynskyi G. R. candidate of psychological sciences, associate professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv
Dilay A. Yu. senior researcher of the research department of mass communication problems of the research department of military humanitarian studies of the research center of the Military Institute of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

MOTIVATION ATTITUDES AS PREDICTORS OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF A MILITARY PSYCHOLOGIST

Introduction. (Statement of the problem) *The current challenges facing Ukraine and its Armed Forces are related to the conduct of a hybrid war since 2014 and direct military aggression on February 24, 2022 by Russia. Accordingly, selection for military specialties takes place in difficult economic, social, and ideological conditions. The entire system of education of the people is being transformed on the principles of a free, independent, democratically oriented state. The entrance company for training in military institutions of higher education gives citizens the opportunity to form appropriate attitudes with the opportunity to realize themselves during the war, to choose the specialty that corresponds to their attitudes.*

The purpose of the article is to determine the influence of motivational attitudes on the development of EQ of future military psychologists, to identify ways of acquiring professional competencies by them for the formation of leadership qualities in the professional training system based on the proven standards of NATO member states.

To achieve the research goals and objectives, we used the following **methods and techniques**: Methodology for diagnosing social-psychological attitudes of the individual in the motivational-needs sphere" (O. Potemkina), test of emotional intelligence EQ by N. Hall; methods of mathematical data processing (descriptive statistics, correlation analysis, multiple regression analysis). Data processing was carried out using the IBM SPSS Statistics 25 program.

Originality. The problem of motivation for professional activity among representatives of various extreme professions, in particular military personnel, was studied in a number of scientific works of domestic researchers (V. Aleshchenko, O. Kovalchuk, O. Kolesnichenko, V. Osyodla, E. Potapchuk, I. Prykhodka, O. Safina, V. Stasyuk, A. Syroho, O. Timchenko, Yu. Shirobokov, N. Yuryeva, V. Yagupova, etc.). The motivation of candidates for military service and the motivation of active military personnel has some features, but it is based on the relationship between institutional and pragmatic motivation, in some cases it is formed on the basis of ideological concepts adopted in these countries. We determined the importance of developing emotional intelligence for effective communication skills, and also presented the structure of professional competencies of future military psychologists. It was determined that motivation in different categories of military personnel is more internal, and external motivation is based on the pragmatic principles of the country's ideological concept.

To what extent the motivational attitudes of future military psychologists depend on the development of emotional intelligence, we will have to determine in our research.

Conclusions. The obtained results do not coincide with the purpose of our study, where we assumed the possibility of the influence of motivational attitudes on the development of emotional intelligence of future military psychologists. It must be determined that the control section of the results according to these methods cannot serve as general conclusions, but only encourages further study and analysis of this problem using the longitudinal method. The topic of EQ development in military personnel is quite sensitive. There is an understanding that the process of its development is necessary. The training of specialists who will embody in the system of psychological training the acquisition by various categories of servicemen of the skills necessary for the formation of EQ is becoming relevant.

It is developing multi-level competencies, a significant part of which is a component of emotional intelligence, that makes it possible to form the future psychologist officer of the modern Armed Forces of Ukraine, including the challenges that participation in the war with russia and belief in Victory entails.

Keywords: emotional intelligence, motivation, attitudes, variables, competencies

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Received/Поступила: 22.03.23.